

PSIXIKA VA ONG

Murodjonova Sarvara Qahramon qizi*Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti Talabasi***Xasanova Maxmuda Tixtayevna***Toshkent davlat tibbiyot universiteti Falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya: Ushbu maqola umumiy psixologiyaning psixika va ong mavzusida bo'lib, unda psixikaning filogenetik taraqqiyoti, uning rivojlanish tarixi, davomiyligi va turlari shuningdek, ong haqida tushunchalar yoritilib berilgan.

Kalit so'zlar: *materiya, intellektual, pedrsektiv, sensor, tropizm, fototropizm, ter motropizm, xemotropizm, gidrotropizm, topotropizm, geleotropizm, barotropizm, organik, anorganik.*

Psixologiya eng qadimiy fanlardan bo'lib, bundan 2,5 ming yil ilgari jon haqidagi ta'lim ot sifatida vujudga kelgan. VII —V asrlarda o'tgan qadimgi grek foylasuflarining asarlaridayoq kishining jonli va ruhiy hayoti to'g'risida juda ko'p xilma-xil fikrlar bayon qilinganligini ko'ramiz. Bu masalalar qadimgi xitoy va qadimgi hind mutafakkirlarining muhokamalarida ham katta o'rin tutadi.

Kishining psixikasini haqidagi muntazam ta'lim o'tni birinchi marta Aristotel (eramizdan oldingi 384 —322-yillar) «Jon haqida» degan kitobida bayon qilgan. Shu sababli Aristotel alohida fan bo'lgan psixologiyani vujudgakeltirgan kishi yoki psixologiya fanining «otasi» hisoblanadi. Uzoq vaqtgacha psixologiya mustaqil fan bo'lmay, falsafa tarkibiga kirib kelgan. Alohida ilmiy fan masalaning «psixologiya» termini ham yo'q edi. Bu termin XVI asr oxirida paydo bo'lib, XVII asr o'rtalaridan boshlab hamma ishlatadigan bo'lib qoldi. Psixologiya XVIII asrning oxirida va XIX asrning boshlaridagina mustaqil fan bo'lib shakllandi. Qadimgi zamonlardan to'g'ri bizning zamonimizgacha psixologiya sohasida idealizm bilan materializm o'rtasida kurash bo'lib keldi. Psixologiyadagi bu kurash hamisha sinfiy kurashning in'ikosi bo'lib keldi. Psixika, ong nima degan masala, shu bilan birga, odam organizmida psixik jarayonlar bilan fiziologik jarayonlar o'rtasidagi munosabat masalasi ham shu kurashda markaziy o'rinni egallab keldi. Psixika va ong haqidagi ta'limot idealistik va vulgar materialistik qarashlar hamda nazariyalarga qarshi kurashda chiniqa bordi. Idealistlar, odamning psixik hayotini odam tanasi bilan qandaydir noma'lum yo'l bilan qo'shib, odamda gavdalangan, jismi yo'q moddiy bo'lgan alohida bir narsaning, ya'ni ruh yoki

jonning zo'hir bo'lishi deb hisoblaydilar. (Sizda va adabiyotda ham «odamning joni» va «odamning ruhi» degan termin ishlatamiz. Ammo bu terminlarni biz moddiy bo'lmagan alohida bir narsani ifodalash uchun emas, balki «psixika» so'zini qayma'noda ishlatib, o'sha ma'noda ishlatamiz). Idealistik psixologiya namoyandalari psixik jarayonlar bilan fiziologik jarayonlarning o'zaro munosabati haqidagi masalani talqin qilishda yo psixofizik parallelizm yoki psixofizik o'zaro ta'sir nuqtayi nazarida turadilar.

Psixofizik parallelizm tarafdorlari fiziologik va psixik hodisalar bir-biriga bog'liq bo'lmagan holda yonma -yon (parallel ravishda) voqe bo'ladi, deb hisoblaganlar. Bu qarashga ko'ra, odamning hayot faoliyati qo'shilib ketmaydigan ikki oqim — organik hayot bilan psixik hayotning harakatlanishidan iborat emish. Psixofizik o'zaro ta'sir tarafdorlari ta'lim o'tigacha ko'ra, psixik hodisalar bilan fiziologik hodisalar o'z tabiati e'tibori bilan har xil bo'lsa-da, bir-biriga o'zaro ta'sir qiladi.

Psixikaning filogenetik taraqqiyoti.

Jamiyki materiya, jonsiz anorganik materiyadan tortib, to organik materiyaning yuksak hamda murakkab shakli - inson miyasigacha moddiy olamning umumiy xususiyatiga, ya'ni turli ta'sirlarga javob qaytarish qobiliyatiga egadir. Jonsiz tabiatda harakat jism yoki moddalarning o'zaro mexanik, fizik va kimyoviy munosabatlari tarzida namoyon bo'lishi mumkin.

Voqelikdagi ta'sirni aks etish qobiliyati -materiyaning umumiy xususiyatidir. Lekin olamda tirik va o'lik tabiatni aks etishi turlichadir. Tirik materiyaning tashqaridan ta'sir etayotgan moddalar almashinuviga javob berishi ta'sirlanuvchanlik deb ataladi. Oddiy ta'sirlanuvchanlik barcha o'simliklarga xos. Evolyusiya jarayonida organizmlar tashqi muhit bilan munosabatlarining umumiy turini o'zgarishi natijasida ta'sirlanuvchanlikning sifat jihatidan yangi bosqichga o'tishi sezuvchanlikni yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. A.N.Leontevning faraziga asosan sezuvchanlik "genetik shunday ta'sirlanuvchanlik -ki tashqi muhit ta'siriga organizmni yo'naltiradi va buning natijasida organizm tashqi muhitida signal vazifasini bajaradi. Demak, sezuvchanlik shunday ta'sirlanuvchanlik -ki, uning natijasida hayot uchun zarur ta'sirlar signallashadi. Sezuvchanlikning namoyon bo'lishi, psixikaning paydo bo'lishiga ob'ektiv biologik belgi sifatida xizmat qiladi. Psixik ta'sirlanuvchanlikning o'ziga xos yuqori sifat o'zgarishi -sezuvchanlik -psixik aks ettirishning oddiy turi yuzaga kelganida boshlanadi. Hayvonlar evolyusiyasi jarayonidagi psixikaning sifat o'zgarishlarini A.N.Leontev o'zi ifodalagan psixik rivojlanish bosqichlariga asos qilib oldi.

Xulosa qilib aytganda psixika va ong har bir odamning tug'ilish paytidan boshlab, butun umr bo'yi o'sib boradi. Odam ongining yoshga qarab o'zgarish sababi nimada, degan savol tug'ilishi tabiiy. Turmushdagi kuzatishlar va biologlar,

jamiyatshunoslar, psixologlar va pedagoglarning ko'pgina ilmiy tadqiqotlari bu savolga quyidagicha javob qaytarishimiz ga asos beradi: har b ir kishi, onining yoshga qarab taraqqiy etishi shu kishi organizmining o'sishiga, iltimoiy muhit ta'siriga, ta'lim va tarbiyaga, shuningdek, odamning o'z faoliyatiga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. P.I.Ivanov.M.E.Zufarova Umumiy Psixologiya
2. G'oziyev E —Umumiy psixologiya 1 -kitobi Toshkent 2004
3. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023). OILADA O _SMIRLARNING SOG _LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK - PSIXOLOGIK OMILLARI. Educational Research i n Universal Sciences, 2(5), 363-368.
4. qizi Ashurova, S. F. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK QO _LLAB -QUVVATLASHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O _ZIGA XOS JIHATLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 418 -421.
5. qizi Ashurova, S. F. (2023). OILADA YOSHLARNING SOG _LOM TURMUSH TARZIGA MUNOSABAT SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK - PSIXOLOGIK OMILLARI MUAMMO SIFATIDA. Educational Research in Universal Sciences , 2(10), 32 -35.
6. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческ их способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. Общество и инновации, 2(2), 222 -227.
7. Imonova , M. B. (2023). Oila tinchligi –jamiyat faravonligi asosi . Finland academic research science publis her, 1148 -1151.
8. qizi Imonova, M. B. (2023). MUSIQANING INSON HISSIYOTIGA TASIRI. Results of National Scientific Research International Journal, 2(3), 156-161.
9. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya –qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 35 - 37.
10. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlan gich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari . Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 74 -76.

11. Иманова, М. Б. (2021). ШАХС ХАРАКТЕРИ АКЦЕНТУАЦИЯСИ ВА ДЕСТРУКТИВ ХУЛ Қ-АТВОР . Academic research in educational sciences, 2(11), 1399 -1403.
12. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. Science and innovation , 2(B3), 355 -358.
13. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 2(22), 120 -123.
14. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. Journal of Discoveries in Applied and Natural Science, 1(1), 62 -67.
15. Иманов, Б., & Иманова, М. Б. Қ. (2021). ДАРС ТУЗИЛМАСИ ВА УНГА ТАЙЁРГАРЛИК . Academic research in educational sciences , 2(5), 1158 -1162.
16. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101 -104.
17. qizi Karimova , M. N., & Ashurova , S. F. (2023). PROFESSIONAL TA'LIMDA TAHSIL OLAYOTGAN QIZLAR NI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH VA ULARDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI . Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 369 -373.
18. Karimova, M. (2023). QIZLARNING MUHABBAT BORASIDAGI TASAVVURLARINING OILA MUSTAHKAMLIGIG A TA'SIRI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(2).
19. Ne'Matullayeva, S. (2022). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA O'YIN TERAPIYASINI QO'LLASHGA OID QARASHLAR. Science and innovation, 1(B4), 444 -449.
20. Nematullaeva, S. (2023). DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH GAME THERAPY. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(4), 86 -88.
21. Ne'matullayeva, S. (2022). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oyin terapiyasini qo'llashda innovatsion usullar. O'zbekiston milliy universiteti xabarlari, 1(6).
22. Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In Academic International Conference on Multi -Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9 -10).
23. Неъматуллаева, С. Х. (2023). Влияние Игровой Терапии В Формировании Личности Детей. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(2), 31 -33.

24. Нематуллаева, С. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxs sifatida kamolotida o'yin terapiyasini ing ahamiyati . Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 43–46. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/psychological-service-education/article/view/23475>
25. qizi Ne'matullayeva , S. X., & Ulug _bek qizi Abduqahhorova , M. (2023). BOLA SHAXSINING RIVOJIDA O _YIN TERAPIYASINI QO _LLASH SHART -SHAROITLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 341 - 344.
26. Ne'matullayeva, S. (2022). PERSPECTIVES ON THE USE OF PLAY THERAPY IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. Science and Innovation, 1(4), 444 -449.
27. Норбошева, М. А. (2023). КЛАССИФИКАЦИЯ МОТИВОВ УЧЕНИЯ. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 255 -258.
28. НОРБОШЕВА, М. А. (2020). Отражение Национальных Ценностей В Национальных Игра х. ECLSS Online 2020 b, 312.
29. Нарбашева, М. А. (2021). Развитие компетентности у педагога дошкольных образовательных организаций. Наука и образование сегодня,